

A SZENT MÁRTON KÁPOLNA RÉGÉSZETI MARADVÁNYAI BUDÁN

Buda középkori topográfiájának egyik sokat vitatott, fontos részlete került elő 1968 és 1976 között végzett régészeti kutatásaim során a budai várnegyedben, a Táncsics utca 7. számú telken.

Arról a Szent Márton kápolnáról és a hozzá csatlakozó épületről van szó, amelyet a középkori oklevelek „magna curiá”-nak, vagy ahogy a németek közönségesen „chammerhoff”-nak neveznek, és amelyet Károly Róbert építtetett, s hozzá a kápolnát Erzsébet királyné, Nagy Lajos anyja alapította 1349-ben.¹

A történeti irodalom az épület rendeltetése és holléte felett folytatott vitája során azonosította a „Pénzverőház”-zal, nevezte „antiqua domus regis”-nek, vitatta, hogy Károly Róbert idején épült volna, inkább amellelt érvelt, hogy az épület már a 13. században is fennállott. Az épület helyére vonatkozóan eltérők voltak a vélemények. Utóbb a Táncsics utca 9. számú telken folytak régészeti kutatások a Kemmerhof megkeresésének céljából.²

Most, midőn a feltárt alaprajzon kívül más bizonyítékok is birtokomban vannak arra nézve, hogy valóban ezt az objektumot találtam meg, igyekszem munkám részleteit a régészet módszereivel megvilágítani és a helyes megítéléshez szükséges pontossággal előadni.

A budai vár területén a 18. század első felében nagyszabású városrendezés és rekonstrukció ment végbe. Az ostromok rombolásain kívül — feltehetően hatalmas pusztítást végezhetett a karbantar-

tás hiánya a török hódoltság 145 éve alatt. A kor ízlése szerint megújuló házak elfedték a középkori falak maradványait. Voltak, amelyeket lebontottak, és ezeket néhány évtized alatt el is felejtették. A török idők alatt és utána is a lakosság kicserélődése folytán az eleven emlékezet láncja megszakadt. Ezért volt lehetséges, hogy a Buda középkori története iránt újból felébredő érdeklődésből elsőként származó mű: Schier Xistus, „Buda sacra” címmel 1774-ben megjelent munkája már sok épület elhelyezkedése felől teljesen tájékozatlan volt.

Az újjáépítés folyamatát a különböző években készült városalaprajzokon lehet követni. A városrekonstrukciónak például fontos dokumentuma J. Matthey hadmérnök 1740–50 között készített helyszínrajza,³ amely a már elvégzett, vagy a még csak tervezett változtatásokat az elbontásra ítélt részletekkel együtt rajzolta meg. A Táncsics utca 7. számú telek és környéke — sajnálatos módon — sérült ezen az értékes térképen, ezért nem tudjuk bemutatni. A hiányosságok mellett annyi azért látható rajta, hogy a szóban forgó helyen már az Erdődy palota alaprajza látható: négyzetes udvart körülölelő négyszárnyú épület, amely puszta ránézésre is nagyobb méretű telket foglal el a középkori telekméretnél.

Ugyanúgy a telkeknek összevonásáról és az eredeti telekhatárok megváltoztatásáról árulkodik F. Langer 1749-ben készült helyszínrajzán (1. kép) a megfelelő részlet. Az Erdődy grófok palotája

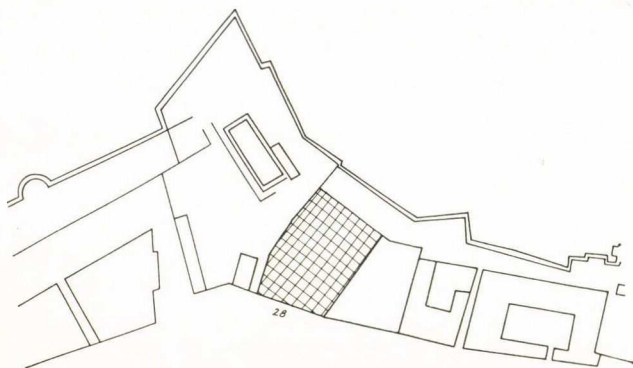
¹ 1349 márc. 22. Erzsébet királyné búcsú iránti kérelme a Szent Márton kápolna számára és a búcsút engedélyező pápai levél. Mon. Ep. Vespr. II. (Bp. 1899) 130–131.; 1423 júl. 3. Cillei Hermann elcsereéli budai házát a pálosoknak I. Lajos királytól kapott házával: „... quendam magnam curiam sew domum... quae olim condam domini Karoli regis Hungariae prefuisset, in civitate Budensi, prope portam Zombatkapu existentem, in wlgari et Tewtonicali „Chammerhoff” nuncupatam... simulcum capella in eadem curia in honorem Sancti Martini... constructa... necnon cum quadam particula seu spatio terre, in quo fundamentum de lapidibus per condam dominam reginam genetricem Lodouici regis positum habetur...” DL. II. 384. FOM. Pataki V. után.

² „Ezt a Zsidó-utcát szórványosan Szent Márton-utcának is nevezik, kétségtelenül ama Szt. Márton-kápolnáról, amelyet itt Nagy Lajos anyja: Erzsébet 1349-ben az I. Károly-korabeli „Pénzverőház”-hoz, illetve benne, építtetett...” Pataki V., BpR 15 (1950) 257. Ennél korábban megtörtént az épület azonosítása a pénzverőházzal: Salamon F., Budapest története. II.) Bp. 1885) 276–77. „Alkalmast a királyi palota egy részében

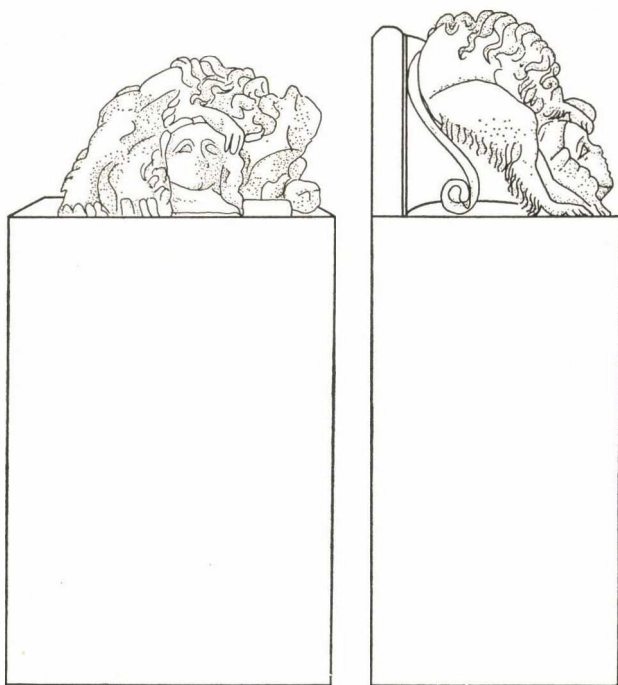
volt a királyi kamara már régebben, s ezért nevezi egy fenn idézett német verses krónika „Kammerhaus”-nak.” Rupp J., Buda-Pest helyrajzi története. (Pest 1868) 118. „Nagy udvarháznak” nevezi a „Kammerhof”-ot. Zolnay L., A XIII–XIV. századi budavári királyi szálláshely. MűÉ (1952) 15.; Zolnay L., A XIII–XIV. századi budai királyi palotáról. MűvtörtTan (1959–60) 7. — Jankovich M., A Buda-környék plébániáinak középkori kialakulása és a királyi kápolnák intézménye. BpR 19 (1959) 75. Szerint a „Kammer” kifejezés a királynak és családjának legbelsőbb lakrészét, az ágyasházat jelentette. Kubinyi A. ArchÉrt (1962) 160–171. elfogadta azt a feltételezést, miszerint a „Kammerhof” királynői kuria már a 13. században is. Huszár L., Münzstätten in den im Frühmittelalter entstandenen ungarischen Städten. La formation et le développement des métiers au moyen âge (V^e–XIVe siècle) (Bp. 1977) 63. Szerinte már a 13. században valószínűleg a Kammerhof épülete lehetett a pénzverés helye, minthogy Budára 1255-ben Esztergomból telepítettek pénzverőket.

³ Kriegsarchiv, Wien Inland C. V. Bp. No. 17.

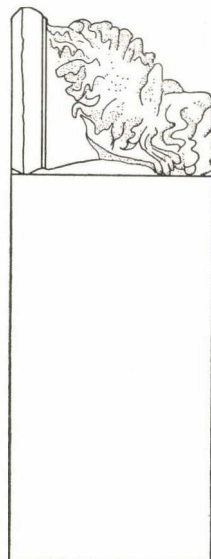
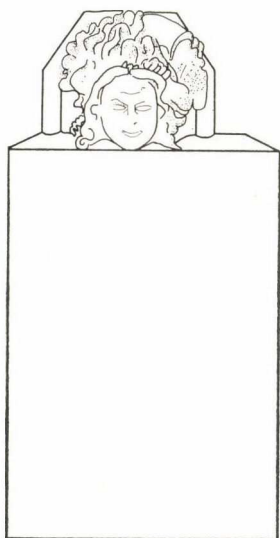

1. kép. F. Langer 1749-ből származó Buda helyszínrajzán már az Erdődy palota telke látható
 Abb. 1. Auf dem von F. Langer zusammengestellten Situationsplan von Buda aus dem Jahre 1749 ist schon das Grundstück des Erdődy-Palastes zu sehen

0 10cm

2. kép. A Tánicsics Mihály utca 7. számú palota kapujából kibontott gótikus konzol (a)
 Abb. 2. Die aus der Toreinfahrt des Palastes unter Tánicsics Mihály-Gasse Nr. 7. freigelegte gotische Konsole (a)

0 10 cm

3. kép. Gótikus konzol (b). Mindkettő másodlagos helyzetben volt befalazva
 Abb. 3. Gotische Konsole (b). Beide waren sekundär eingemauert

több középkori telek összevonásával 1750-re épült fel Nőpauer Mátyás tervei szerint, Deminger Mátyás kivitelezésében.⁴ Ez időn túl az alaprajz már csak igen csekély változás történt. Az Erdődy családtól 1912-ben vásárolta meg az épületet Hatvany József. Az általa végzett átalakítások az udvar területét csak annyiban érintették, hogy ekkor épült a fedett kocsibehajtó. Feltehetően ezzel egyidőben készült el a középkori maradványokat fedő udvari mozaikkövezés is.

Jelenleg az épületet a Magyar Tudományos Akadémia birtokolja, amely 1971-ben kezdte el annak átalakítási munkáit.

1968-ban Dr. Gerevich László az épület kapujából kiemelt két másodlagosan befalazott gótikus konzolt (2–3. kép). Ettől a lelettől indítva 1968–71 között folyamatosan műemléki falkutatást végeztem. Vizsgálatom negatív eredménnyel végződött, ugyanis megállapítottam, hogy a palota szintjétől felfelé teljesen újonnan épült, és falai semmi középkori maradványt nem tartalmaznak. Középkori falat találtam a nyugati épületszárny pincéjében. A palota nyugati homlokzata alatt, a kaputól észak felé erős, középkori fal húzódik.

⁴ Budapest Műemlékei (Szerk.: Horler M.) I. (Bp. 1955) 492–495.

Később az ásatási munka során az északi épület-szárny udvari alapfalában is előkerült középkori falazás. A falkutatás negatív eredménye figyelmeztet az ásatás felé terelte. 1971-ben az épület hátsó kertjében kelet-nyugati irányú árokkal a városfal belső és külső szakaszát akartam megvizsgálni. 1976-ban az udvarnak az építkezéssel kapcsolatos szintsüllyesztését figyeltem meg.

Az építkezések megfigyelése a budai várnegyedben a Budapesti Történeti Múzeum kötelező gyakorlat. Magam azért vállalkoztam ennek az épületnek a kutatására, mivel a közelben már több hasonló munkát végeztem és tapasztalatokra tettem szert. Rajtam kívül mások is végeztek itt kutatásokat, ezért itt több lehetőség nyílik az összefüggéseket megérteni, mint bárhol másutt. Összedolgozás nélkül a régészeti munka igen lassan termi gyümölcsét. A mozaikkép lehet, hogy csak néhány régészgeneráció után áll össze egységes képpé.

Röviden ismertetem azokat a kutatásokat, amelyek a Nagyboldogasszony templomától kezdve a Szombat kapuig folytak. A németek egykori plébániájának monográfiáját Csemege József készítette el.⁵ Ebben értékes információk találhatók a templom korai építésére és gótikus átalakításaira egyaránt. Mellette az egykori jezsuita kollégium hatalmas épülettömbje csaknem minden épületét elpusztította annak a 13 középkori teleknek, amely a helyén volt, — kivéve egyetlen házat, amelynek falmaradványait és egy hatalmas sziklaüreg fölé épült melléképületét magam tárhattam fel 1971-ben.⁶ E mellett az elpusztult városrész mellett a domonkosok Szent Miklósról elnevezett temploma, majd a kolostora állott. Feltárását a Hilton szálló építését megelőzően ugyancsak én végeztem el.⁷ A domonkos kolostor maradványain kívül ezen a helyen egy korai település házmaradványaira és egy templomra vagy kápolnára akadtam, amely a domonkos szerzetesek letelepedése előtt e helyen állott, és amelyet a bevándorló szerzetesek megkaptak és addig használtak, míg saját szükségleteiknek megfelelő templomukat a régi templom falmaradványai fölé fel nem tudták építeni. Ez az előre nem várt eredmény hívta fel a figyelmet a város északkeleti oldalára, ahol a város alapításának körülményeit, sőt előzményeit is meg lehet találni. A helyes periodizáció érdekében kezdtem el először

ezen a területen a városfalakat, a kettős falgyűrű korát és egymáshoz való viszonyát vizsgálni.⁸

Sorrendben észak felé, a Tánácsics Mihály 1. számú telken előkerült az 1687-évi helyszínrajzon látható fogazatos beépítés, sőt olyan korai épületmaradványok is kerültek felszínre, amelyeket már a későközépkori helyszínrajz sem ábrázolt (1. 8. jegyzetet). Ezért most már tudjuk, hogy az egész várost érintő városrendezéssel nem csak a 18. században, hanem a középkorban is kell számolnunk. Első alkalommal a városalapítás miatt számolták fel egy korábbi, kisebb település házait, és egy előre megtervezett városalaprajzot valósították meg. Nem ennyire általános, az útrendszert nem érintő, csak a házakat átalakító rendezés következett be a 14. században is.

A Tánácsics utca 9. számú telken folytatott ásatások⁹ azért érdemelnek különleges figyelmet, mert a 7-es számú telekhez közel lévén, a terület összefüggő helyszínrajzának elkészítését tennék lehetővé, ha nem lenne az a nehézség, hogy a peridusok szétbontásához nélkülözhetetlen statigráfiai adatok hiányoznak.

Tánácsics utca 9-től észak felé egy korai városfalatorony, majd a középkori zsinagógák¹⁰ feltárása egészítik ki hasznosan ismereteinket a városnak erről az oldaláról.

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül a középkori külső városfalnak a Halászbástyától az Erdélyi bástyaig terjedő szakaszát, amely nagy szerencsénkre jelentős részében még ma is középkori építmény. (4. kép)

A környezettel történt ismerkedés után szenteljük figyelmünket a Tánácsics utca 7. számú telken álló, nagyméretű barokk palotának. Már a telek mérete eleve elárulja, hogy több középkori telek összevonása útján alakult ki. Az ilyen méretek és az ilyen alaprajz a középkortól teljesen idegen. Ahhoz, hogy megtudjuk, milyen volt a középkori telekosztás e helyen, segítségül kell hívnunk J. Haüy hadmérnök 1687. évi helyszínrajzát (5. kép). Ezen a Tánácsics utca 7-el 3 középkori telek azonosítható: a 274-es, a 273-as és a 272-es. Délről észak felé haladtunk a számozásokkal.

A mai palota homlokzati hosszúsága: 35,40 m. A három középkori telek együttes hosszúsága méterre átszámítva¹¹ 37,30 m volt. A két hosszúság között fennálló 1,9 m különbség feltehetően abból

⁵ Csemege J., A budavári főtemplom középkori építéstörténete (Bp. 1955).

⁶ Gyürky K., Forschungen auf dem Gebiete des mittelalterlichen Buda; ein unbekanntes Wohnhaus und der Ursprung eines Destillierkolbens. Acta ArchHung 34 (1983) 177

⁷ Gyürky K., Das mittelalterliche Dominikanerkloster in Buda (Bp. 1981)

⁸ Gyürky K., Buda településének kezdete a régészeti adatok alapján. ArchÉrt 99 (1972) 167. 1–2. kép.; *Ua.*, Buda középkori városfalai, I. BpR 24 (1–2) 1976)

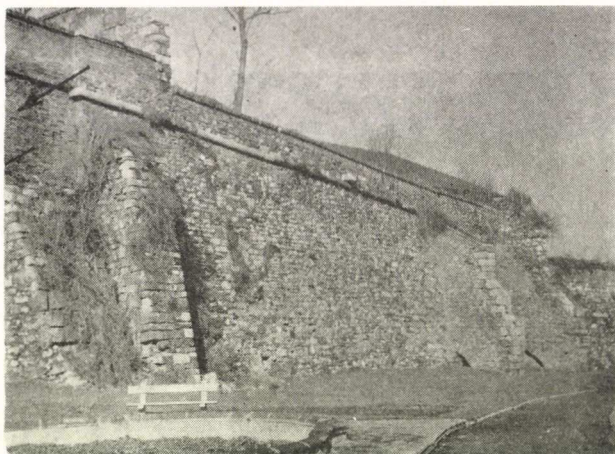
381. Mindkettőben rajzok találhatóak a Tánácsics utca 1. számú telek kutatásáról is. *Ua.*, Városfalak a középkori Buda nyugati oldalán. ArchÉrt 105(1978) 30.

⁹ Zolnay L., Ásatások a budai I. Tánácsics utca 9. területén. ArchÉrt 94 (1967) 39–48. *Ua.*, Ásatások a budai I. Tánácsics Mihály utca 9. területén. ArchÉrt 95 (1968) 40–58.

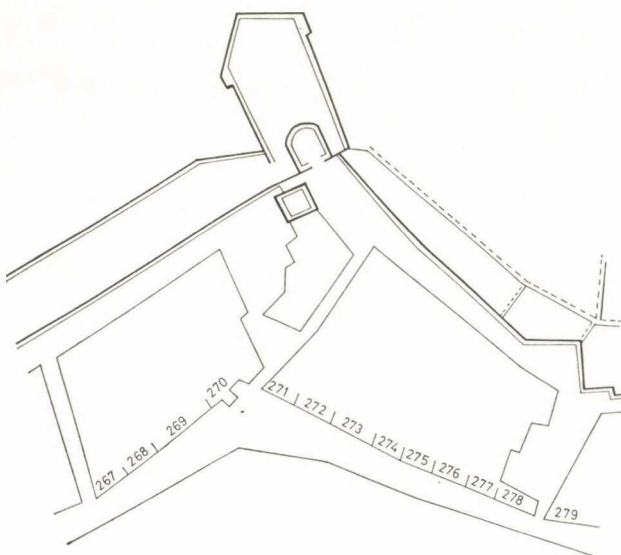
¹⁰ Zolnay L., Középkori zsinagógák a budai várban. BpR 22 (1971) 271.

¹¹ Weidinger Gy.,—Horler F., A budai vár 1687 és 1696 évi helyszínrajzai. TBM 11 (1956) 29.

4. kép. Későközépkori várossfal és támpillérei a Tánicsics utca 7. és az Erdélyi bástya között
 Abb. 4. Spätmittelalterliche Stadtmauer und ihre Stützpfiler zwischen der Tánicsics Mihály-Gasse Nr. 7 und der Erdélyi (Transsilvanischen) Bastei

5. kép. Kutatásaink helye: a 272–274-es telkek 1687-ben. Részlet J. Haüy Buda helyszínrajzáról
 Abb. 5. Die Stelle unser Erschließungen: die Grundstücke Nr. 272–274 i. J. 1687. Detail vom Situationsplan über Buda von J. Haüy

adódott, hogy létezett egy kis sikátor, amelyet a 272-es számú telek méretébe beleszámítottak, mert abból a telekből sajátították ki. A barokk palota ellenben erre a sikátorra már nem terjeszkedett ki.

A középkori telkek mérete egyenként és külön-külön a következő: 274 = 8,85 m, 273 = 15,17 m, 272 = 13,28 m.

Egy későbbi, 1696-ból származó telekjegyzék, a „Zaiger über die Vöstung” arról tájékoztat, hogy erre az időre már a 272 és 273-as számú telkeket

összevonták és ez az új számozás szerint 221-es számot viselte. Eredeti méretében maradt meg a 274-es telek, új száma szerint 222.

Az Erdődy-Hatvány palota udvarán végzett feltárásunk régészeti eredményei igazolták az 1687. évi helyszínrajz telekosztását. Sajnos azonosítható falak csak az udvar területén kerültek felszínre, ugyanis a barokk palota pincével elbontották a középkori épületmaradványokat. (6. kép)

A középkori 274-es teleknek megfelelően az udvar déli oldalán tártunk fel egy kelet-nyugati irányú épületet, amely kelet felé a sokszög 3 oldalával záródott. Ennek az épületnek északi oldala került elő. A sokszögzáródás árulja el, hogy itt templomnak vagy kápolnának maradványáról van szó, ugyanis más épülettípusnál a középkorban ez nem fordul elő.

Már a feltáráskor felismertem ami előkerült, mégis évekig várnom kellett arra, hogy még más bizonyítéka is legyen. Emiatt sok hozzám intézett kérdésre kitérő választ adtam.¹² Erre a második bizonyító erejű adatra később térek rá.

A kelet-nyugati irányú, sok szögvégződésű kápolnaépület északi oldalához csatlakozó épületet tártam fel, amely azonban keleti irányban nem volt olyan hosszú, mint a kápolna. A kápolna szentélye ily módon szabadon érvényesülhetett. A csatlakozó épület után még egy udvar következett. Nem lehetetlen, hogy a barokk palota nyugati szárnya által elfedett helyen ennek az udvarnak folytatásában a középkori boltozott kapualj helyezkedett el. Tehát úgy gondolom itt lehetett a palota középkori bejárata. A középkori épület-szárny és kapualj együttesen foglalta el a középkori 273-as számú telket.

A 272-es számú telek teljes egészében a barokk palota északi szárnya alatt helyezkedett el, és ezért el is pusztult, kivéve déli határoló falát. Ebből jelentős magasságú középkori épületfal maradt meg a barokk épület szintje alatt. A középkori és újkori szint között itt mutatkozott a legnagyobb különbség, ezért itt maradt meg a leginkább az eredeti rétegződés, melynek tárgyalására később térek vissza.

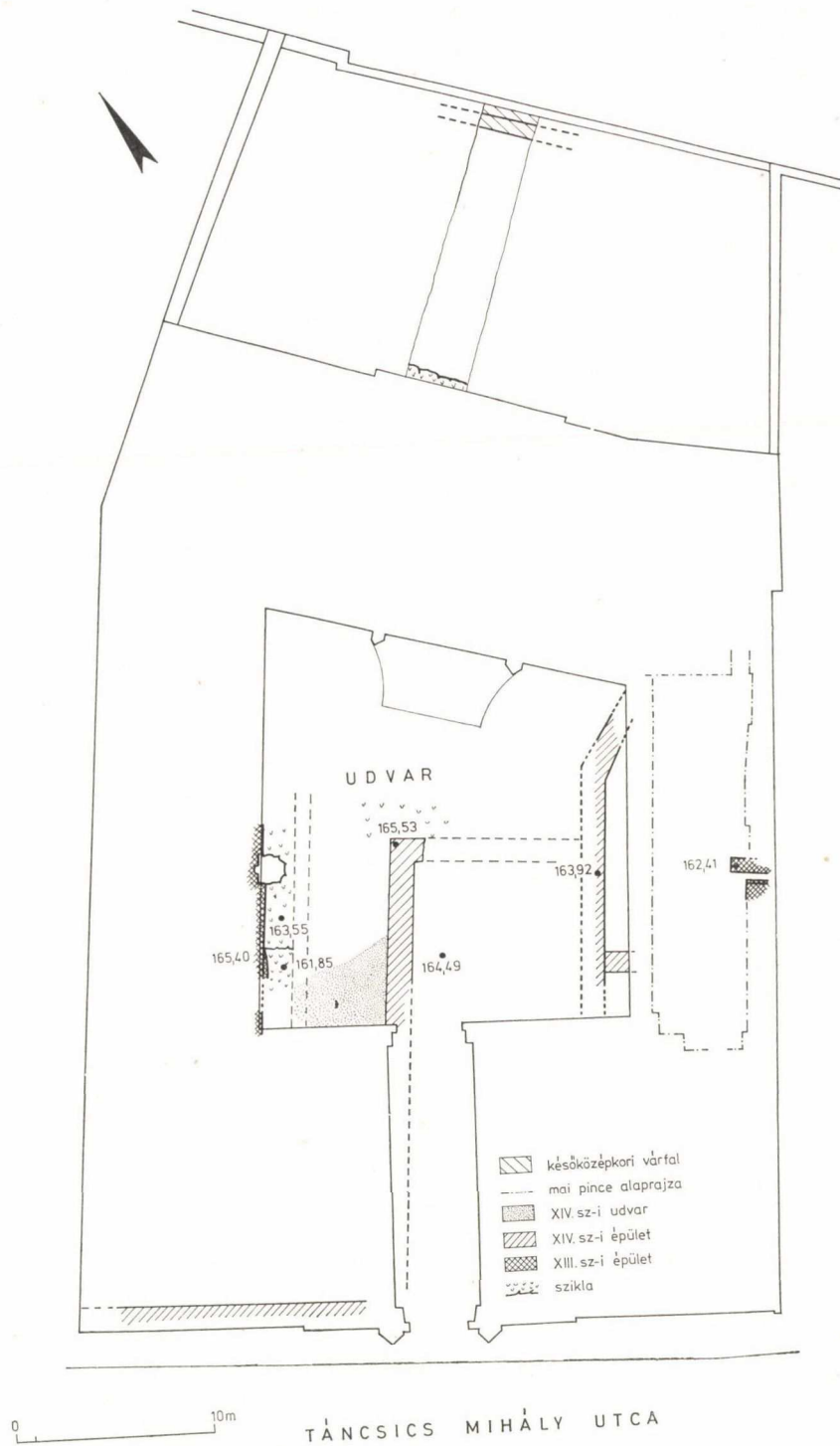
A feltárt épületmaradványokból elég jól lehet az épületek alaprajzára következtetni.

A részletek elemzését a kápolnával kezdem el. A szélesség megállapítása miatt a szomszédos 5-ös számú telken is végeztem megfigyelést, de átnyúló épületfalat nem találtam. Ebből arra következtek, hogy a kápolna déli fala a telek mai határán, a palota déli fala alatt volt. Ebben az esetben 10 m széles lehetett. Belső terének szélessége pedig 7,70 m.

Az udvar területén előkerült a kápolna nyugati zárófalanak rövid szakasza is. Ennek alapján az építmény hosszúsága kb. 15 m, belső terének hosszúsága pedig 11,70 m lehetett. Belső szintmagas-

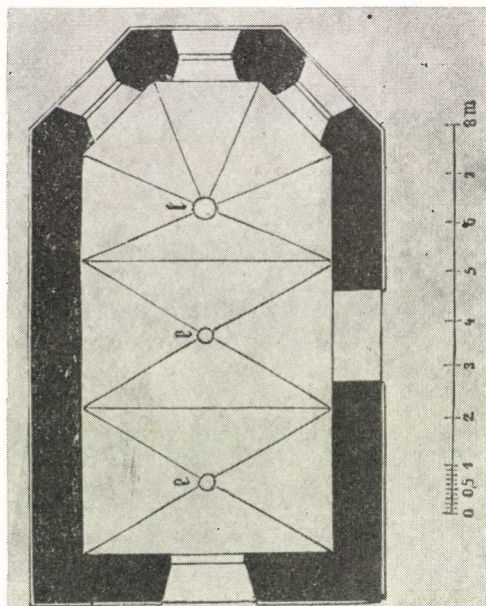
¹² Baranyai Bélánának többször hozzám intézett kérdésére ez a tanulmány adja meg a választ. Mindaddig,

amíg a bizonyítást be nem fejeztem, a pálosok budai házát illetően biztos felvilágosítást nem adhattam.

6. kép. A Táncsics utca 7. sz. telken végzett régészeti kutatások helyszínrajza
 Abb. 6. Situationsplan der auf dem Grundstück unter Táncsics Mihály-Gasse Nr. 7 durchgeführten archäologischen Forschungen

7. kép. Pozsony, Szent Katalin kápolna, 1311
Abb. 7. Pozsony, St. Katharina-Kapelle, 1311

ságát az északi fal belső zoklijának magasságán mértük: 163,92 m volt a padlószintje. Ez alatt korábbi, elbontott épületek maradványai kerültek felszínre. Ezek olyan mélyen kerültek elő, hogy szintjük 2,41 m-el mélyebben feküdt a kápolna padlószintjénél.

A kápolna homlokzata tehát nem terjedt az utcáig. Nyugat felől megelőzte egy épületszárny. Feltehetően ebből nyílt a kápolna bejárata. Esetleg elképzelhető egy előcsarnok is, hasonlóan az óbudai királynői vár kápolnájának előcsarnokához. Ezen keresztül közelíthették meg az északi palotaszárnyból a kápolnát. Sajnos, a kápolna faragványai közül mindössze két konzol maradt meg. Faragásuk ikonográfiája esetleg a királynői alapításra utal. Mindkettőn ugyanis egy-egy oroszlán látható, amelyek mancsaik között egy-egy női fejet tartanak. A budai Nagyboldogasszony templom egyik oszlopfőjén látható kendős női fejet Erzsébet királyné ábrázolásának mondták.¹³ Ezek azonban utólagos belemagyarázások lehetnek, melyeket bizonyítani nem lehet.

A Szent Márton kápolna tipikus, korának megfelelő gótikus kápolna, amelyhez hasonló alaprajzút e korban számos helyen lehet találni. Méreteiben is nagyon hasonló például a pozsonyi Szent Katalin kápolnához¹⁴ (7. kép), amely 1311-ben

¹³ Csemegi J. i. m. 164—165. kép.

¹⁴ Ortway T., Pozsony város története. II/1 (Pozsony 1895) 39—40.

¹⁵ Gerő Gy., Adatok a budavári Szent Mihály kápolna topográfiájához. BpR 21 (1964) 389.

¹⁶ Büttner, R., Burgen und Schlösser an der Donau (Wien 1964) 139—140. A Herzogshof mellett álló épületben feltártak egy tornyot, amelyről feltételezik, hogy az egykori pénzverés helye lehetett.

épült. Budán pedig hasonló alaprajzú, de kissé nagyobb a Szent Mihály temetőkápolna,¹⁵ amelynek azonban alapítási évét nem ismerjük. Palotakápolnák viszonylatában hasonlókat ismerünk Kremsből, a „Herzogshof”-ból, amelyet a 14. század második felében építettek.¹⁶

A palotakápolnák között különböző típusok találhatók. Némelykor a palotaépület homlokzatán önálló architektúrával jelenik meg a kápolna, mint például a franciaországi Vivier en Brie-beli 14. századi trónörökös palota kápolnája.¹⁷ Itt ugyanis a kápolna egy teljes traktust elfoglaló hosszúságú. A budai kápolna azonban az utca felől nem volt látható, szentélye azonban igen jellegzetesen rajzolódhatott ki a város keleti oldalának épületei között. Ez a felismerés ösztönzött arra, hogy a sokat látott régi látképeket újból megvizsgáljam. Várakozásomnak megfelelően meg is találtam a kápolna ábrázolását. Ez a felfedezés a már említett második bizonyíték, amely a feltárt maradványok és a Szent Márton kápolna azonosítása mellett szól.

A szóban forgó látkép Mikoviny Sámuelnek, a kitűnő térképésznek a rajza (8. kép), aki 1731-ben III. Károlytól kapott parancsra kapcsolódott be a Bél Mátyás által kezdeményezett „Notitia Geographica Hungariae” sorozat előkészítő munkáiba. Buda látképét, amelyet Schmutzer metszett rézbe, — a III. kötetben, 1737-ben jelentette meg. A rajz tehát 1731—1737 között készült.¹⁸ Abban az időben tehát, amikor Buda rekonstrukciója még nem fejeződött be, noha sok hatalmas barokk épülete felépült már. Igen tanulságos a kép. A domonkos templom szentélye, — amelyet már 1711-ben nagy sietve bontani kezdtek a jezsuiták¹⁹ még ekkor is elég magasan állott. A tetőszerkezet elbontásával már elérték céljukat, a templom használhatatlanná vált, a többivel pedig nem siettek.

Épületről épületre, telekről telekre haladván észak felé, egyeztetvén a városhatár szegleteit, pontosan a megfelelő helyen eljutunk a Szent Márton kápolnához, amely ugyanúgy, mint a domonkosoké, tetőszerkezet nélkül van ábrázolva. A szentélyzáródás nagyméretű gótikus ablakokkal kitűnően felismerhető, sőt azt is meg lehet a képről állapítani, hogy a kápolna emeletes volt. Sajnos továbbra sem tudjuk, hogy a kápolna déli oldala mellett a képen ábrázolt épület gótikus ablakai mihez tartoztak. A kápolna felfedezése növelte az ábrázolás hitelét, és biztosak vagyunk abban, hogy a részletekre nézve is kitűnő megfigyelő Mikoviny ezt sem véletlenül ábrázolta.

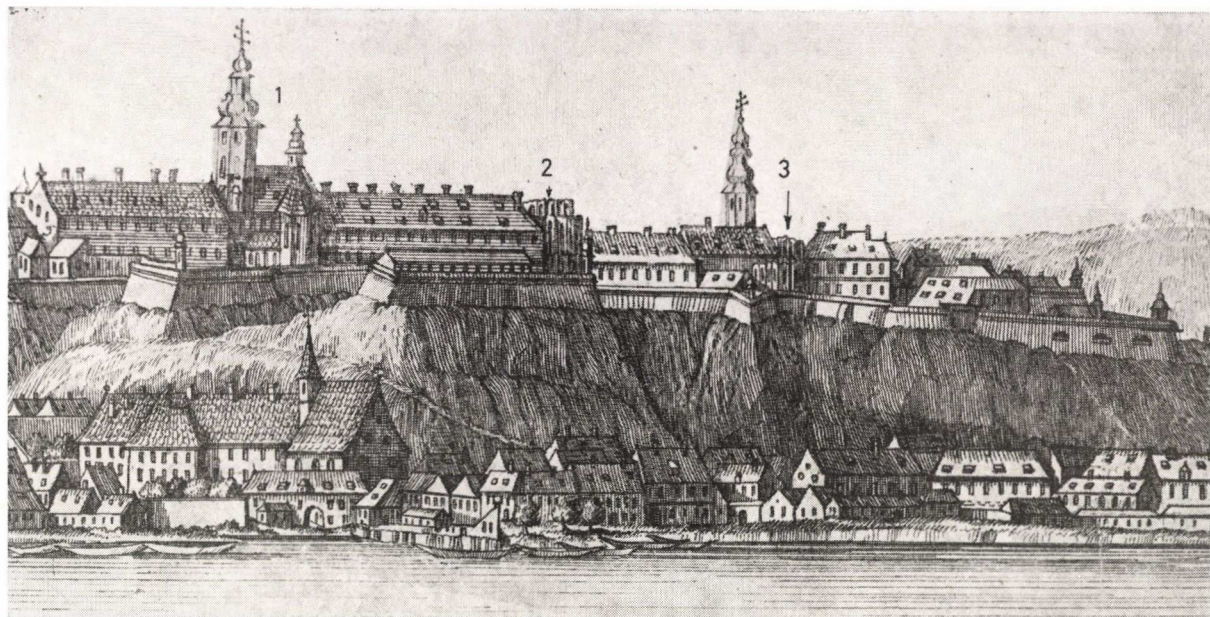
Ez a kápolna is túlélte a török hódoltságot, miként a domonkosok temploma, sőt még jó ideig

¹⁷ Hacker-Sück, I., La Sainte Chapelle de Paris et les chapelles palatines du Moyen-Age en France. CahArch 14 (1962) 217.

¹⁸ Rózsa Gy., Budapest régi látképei (Bp. 1963) 185. kat. 81.

¹⁹ Gárdonyi A., A budavári domonkos rendi templom pusztulása. Historia I (1929) Pest-budai emléklapok, 139.

8. kép. Részlet Mikoviny Sámuel 1731–37 között készített Buda látképéből. 1. Nagyboldogasszony templom. — 2. Domonkosok Szent Miklós temploma. — 3. Szent Márton kápolna
 Abb. 8. Detail aus der von Sámuel Mikoviny zwischen 1731–37 gemachten Ansicht über Buda. 1. Kirche der Jungfrau Maria. — 2. St. Nikolaus-Kirche des Dominikanerordens. — 3. St. Martins-Kapelle

használhatták, és csak a barokk palota építése miatt bontották le. 1696-ban ugyanis a „Zaiger über die Vöstung”, vagyis a budai telkek jegyzéke ennek az épületnek lakójaként egy bizonyos Bernardo Feretti olasz szobrászt nevezett meg. Talán nem véletlen, hogy éppen egy szobrász költözött bele, hiszen a nagy gótikus ablakok által jól megvilágított magas belső tér szobrászműhelynek is alkalmas lehetett.

A kápolna és a palota faragott kőanyagát csak a teljes lebontás után, tehát 1748–50 körül szórták szét, vagy építették be olyan épületekbe, amelyek az idő tájt épültek.

A kápolna után vegyük szemügyre a palota épületét. Az oklevelek a kápolnát a valóságnak megfelelően olyan építménynek írták le, mint amely hozzáépült egy palotához. A kápolna északi oldalához csatlakozó traktus 9,60 m szélességű kelet-nyugati irányú. A keleti és az északi falából, találtunk meg részletet. E mellett az épület mellett észak felől udvar volt, amelynek folytatásában nyugat felé, az utca mentén csak sejtjük, hogy fedett kapualj lehetett, mint a budai városi házaknál szokásos. A ház egy traktus + kapualj szélességű volt. A déli szomszédos telekre épült egy másik szárny is, amelynek keleti oldalához csatlakozott a kápolna. Ezzel az épületszárnyal növekedett az épület „városi palota” méretűvé. Mikoviny látképén a kápolna egymás felett két ablaksorral jelenik meg, tehát emeletes volt, ami egyben arra is utal, hogy a palota is legalább egy emelettel rendelkezett, — ami egyébként Budán általános volt.

A kápolna maradványa mellett észak felől látható egy emeletes épület. A részletek, például az

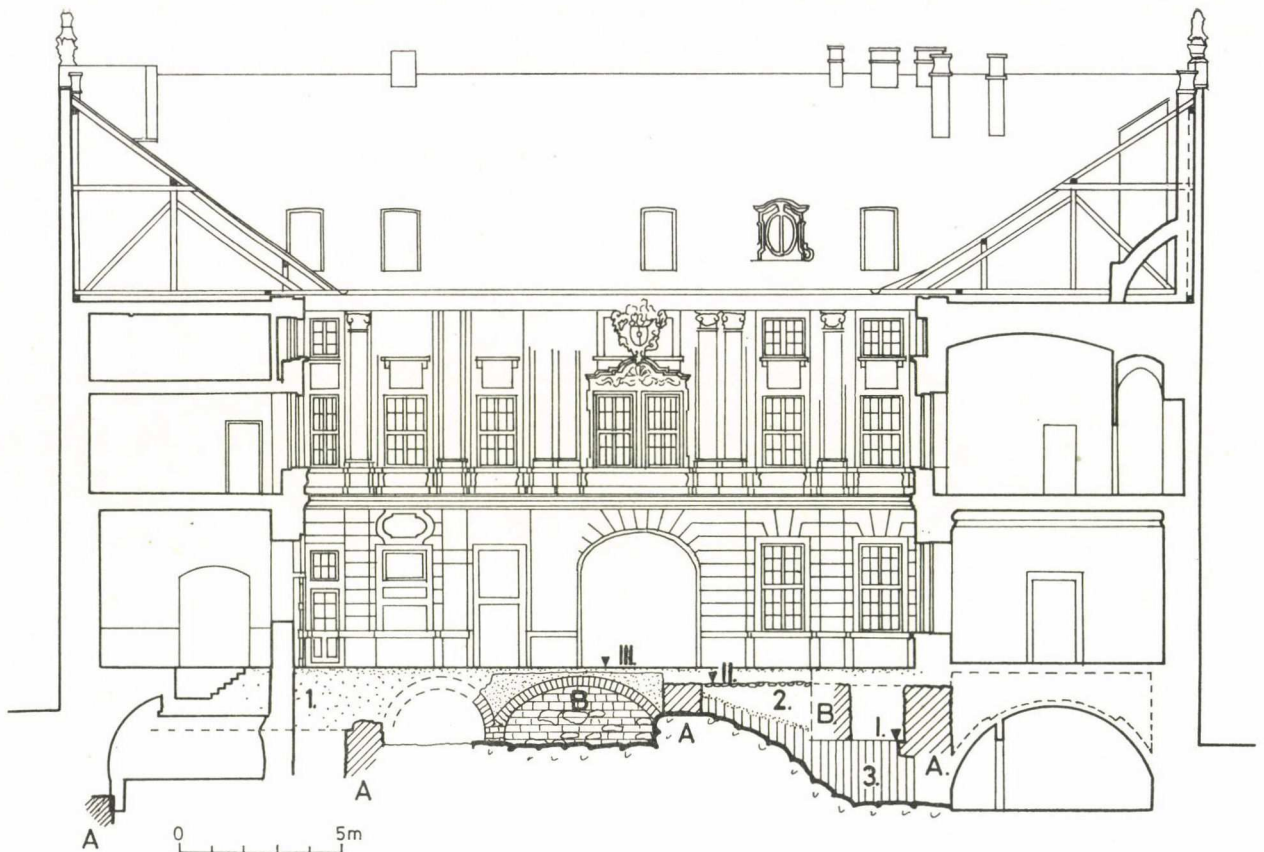
ablaknyílások formája nem árulja el, hogy középkori épületről van-e szó, vagy csak középkori falak felhasználásával 1686 után készült. Találtunk ugyanis egy K—Ny-i irányú falat és téglából-kőből vegyesen rakott pincefalat (9. kép B-falak), amelyek az 1686—1750 közötti időszakból valók.

Mikoviny látképén az imént említett emeletes épület tetőszerkezetén lépcsőzetes ugrás látható, éppen azon a helyen, ahol a 273 és 272-es telkek határa volt. Ásatási metszetrajzunk (9. kép) a telekhatártól kiinduló északi irányú lejtőt mutat. A 272-es számú telken tehát a középkori épület már erre a lejtőre, alacsonyabb szinttel épült fel. Véleményem szerint Mikoviny olyan épületet ábrázolt, amely magasan álló középkori falak felhasználásával, de két különálló épületből épült egybe 1686 után. A két különböző épület közötti szintkülönbség mutatkozik meg a tetőszerkezetén.

A 13. századi épületmaradványok

A három középkori telken talált épületmaradványok korát számos, a budai várban végzett ásatás tapasztalatának segítségével meg tudtuk különböztetni. A 13. században például a házak alapját a vékony humuszrétegbe ásták bele, sőt olykor minden alap nélkül a sziklafelszínre építették a falakat, amely egyben az épülethez tartozó járószint is volt. A szikla felszíne egyenetlen volt, üregek váltakoztak kimagasló tömbökkel. Nem törekedtek arra, hogy az épületek között feltöltéssel egységes talajszintet hozzanak létre. Ily módon épült a 272-es számú telken is a ház, amelynek csak a déli oldalából ismerünk falrészletet. A részlet meg-

9. kép. A Táncsics utca 7. szám alatt álló palota udvarán végzett feltárás É–D-i irányú metszete. A = középkori falak; B = épületmaradványok 1686–1740 közötti időből; 1 = újkori feltöltés; 2 = 14. századi feltöltés; 3 = szikla feletti humusz; I. = szint a 13. században; II. = szint a 14. században; III. = mai szint
 Abb. 9. N–S gerichteter Schnitt der auf dem Hof des unter Táncsics Mihály-Gasse Nr. 7 stehenden Palastes durchgeführten Erschließung. A = mittelalterliche Mauern; B = Gebäudereste aus der Zeit zwischen 1686–1740; 1. = neuzeitliche Auffüllung; 2. = Auffüllung aus dem 14. Jh.; 3. = Humus über dem Felsen; I. = Niveau im 13. Jh.; II. = Niveau im 14. Jh.; III. = heutiges Niveau

lehetősen nagy magasságban, (185 cm) maradt meg. Más egyéb jel is a korai építkezésre vall, nevezetesen a kőanyag, amelyből falazták, a habarcs minősége és a fal szerkezete. Sárgás színű, sűrűn rakott, alig látszanak a fugái. Budán több esetben figyeltünk meg ilyen falat, és mindig 13. századnak bizonyult.

E fal mellett, de már a 273-as telek területén volt egy sziklagödör — alighanem ciszterna —, amelyet a 272-es telken álló 13. századi épületfal megkerült, alkalmazkodott hozzá, sőt egy függőleges, félköríves keresztmetszetű csatorna — melyet az épületfalban alakítottak ki — lehetővé tette, hogy a ház emeletéről kötélén leengedett vödör segítségével vizet merjenek belőle. A ciszternának alkalmas gödör tehát már a ház épülésekor is jól látható volt. Később, amikor a szomszédos 273-as telken építkeztek — feltehetően a 14. század elején —, és a szintet feltöltéssel mesterségesen megemelték, akkor a ciszternát is megszüntették (10. kép).

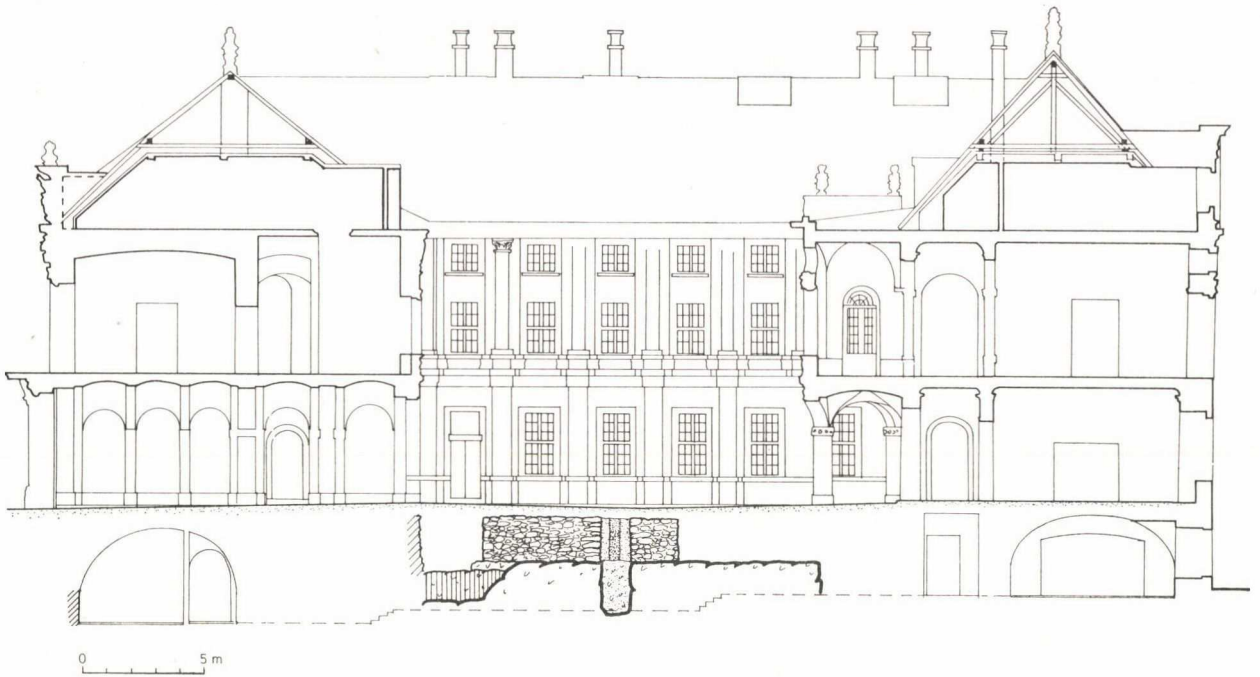
A 273-as telek területén nem találtunk 13. századra határozható falmaradványokat, ellenben a 274-es számú telken, a gótikus kápolna belső padlószintmagasságánál 88 cm-el mélyebben előkerült két falmaradvány. Az egyik egy kváderes épület-sarok. Ezek már helyzetüknél fogva is a kápolnánál korábbi épületek maradványai. (6. kép). Mindkét esetben a 13. századi városi telkeken épült polgári építkezésről van szó.²⁰

A 14. századi építkezés

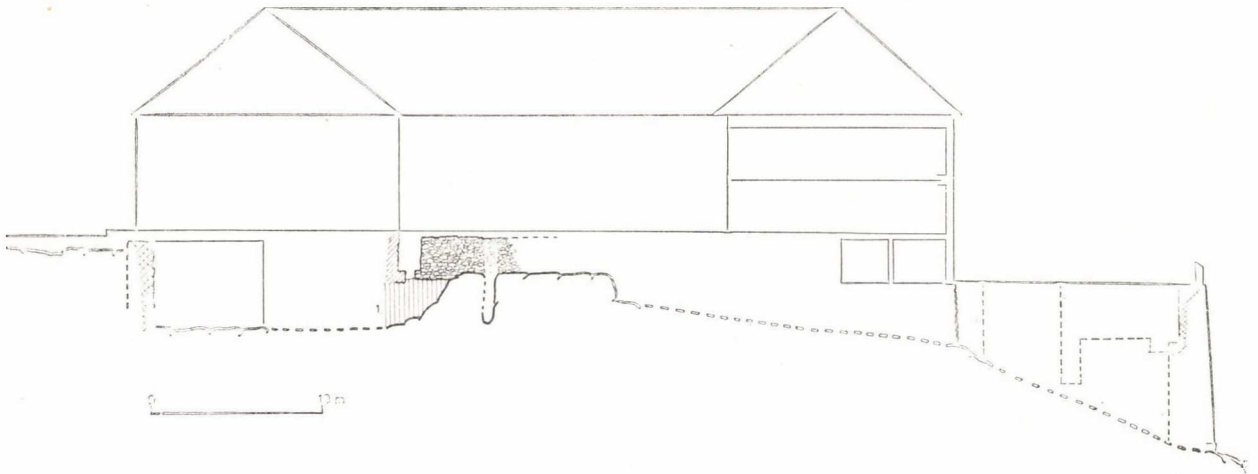
Mindaz, amit a 13. századi építkezésekre jellemzőnek mondtunk, már közvetlenül a 14. század elején megváltozott. Egyes telkeken elbontották az ott álló házakat, hogy helyükre városi paloták épüljenek. Az első épületbontások törmelékét szétterítve, a korábbinál egyenletesebb felszín, városi környezet kialakítására törekedtek. Ez lényeges különbség, amely lehetővé teszi, hogy ezt a korszakot a 13. századtól megkülönböztessük. Így

²⁰ L. Gerevich, *The art of Buda and Pest in the middle ages* (Bp. 1971) 50–56.; *Ua.*, *Budapest művészete az Árpád-korban*. Budapest Története I (Bp., 1973) 394.

10. kép. Az újkori palota északi szárnyának udvari homlokzata alatt feltárt 13. századi épületfal és sziklagödör
 Abb. 10. Unter der Hoffassade des nördlichen Flügels des neuzeitlichen Palastes erschlossene Gebäudemauer aus dem 13. Jh. und die Felsengrube

11. kép. K–Ny-i irányú metszet a későközépkori városfaltól a Tánicsics Mihály utcáig
 Abb. 11. O–W gerichteter Schnitt von der spätmittelalterlichen Stadtmauer bis zur Tánicsics Mihály-Gasse

épül a 273-as telken a városi palota is, amelynek kavicsos udvarszintje alatt a szikla lejtős felületét vízszintessé egyenlítő feltöltés volt tapasztalható. A feltöltésben már téglaszemcsék, apró csontocskák és aprócska edénycserepekből származó töredékek is voltak. Annyira kicsiny darabok, hogy korukat nem lehetett megállapítani, csupán annak megállapítására voltak jók, hogy rétegük különbözött a tiszta humusztól. Amikor az Erdődy palotát építették, a középkori falakat szintjükig elbontották, így mi csak az alapfalakat találtuk meg. Mivel a 272-es számú telek épületének falait is

ugyaneddig a magasságig bontották vissza, ebből arra következtettünk, hogy a 272-es telek 13. században épült háza még fennállott a 18. század elejéig. Egyidőben bontották el a 273–74-es telkek épületével, amelyet a „magna curiával” azonosítunk.

A városfalak

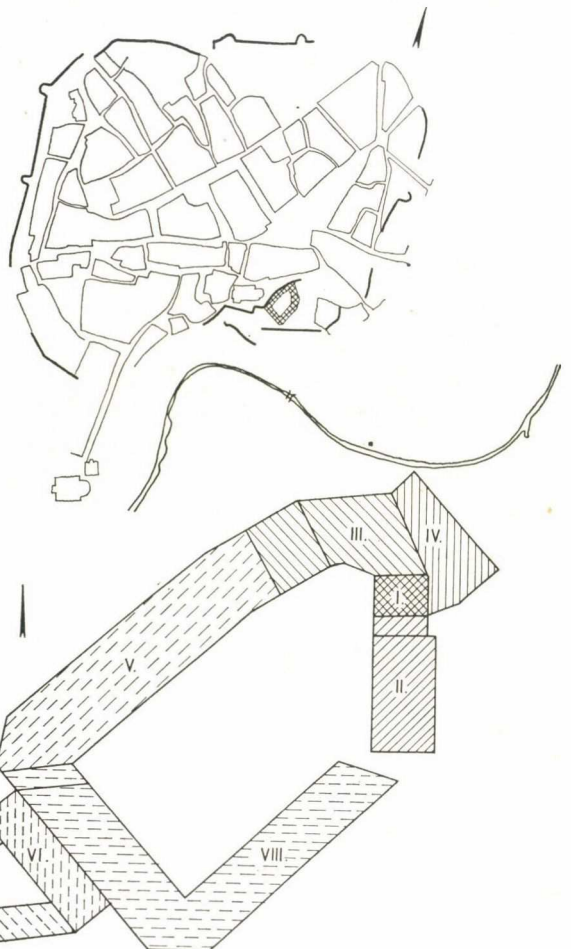
1971-ben ásatásomat tulajdonképpen városfal-kutatás szándékával kezdtem el az Erdődy-Hatvany palota hátsó kertjében egy kelet-nyugati

árokkal. Ebben az időben éppen ezen a környéken végzett ásatásaim révén kezdtem megismerni Buda városfalainak periódusait. Újabb bizonyítékokat akartam szerezni feltevéseim megerősítéséhez. Ez a hely különösen alkalmasnak látszott, mivel itt a későközépkori külső falvonulatból viszonylag elég sok megmaradt. Szép támpillérek is sorakoztak (4. és 8. kép), amelyek a városképi metszeten is láthatók. Ezek segítették a tájékozódást Mikoviny látképén is. A Táncsics utca 1. számú telek mögötti erős szeglet alsó kősorai középkoriak. Az 5-ös számú telek és részben a 7-es számú telek mögött van egy nagyobb hiányosság, de ez utóbbi telek északi felétől kezdve folyamatos a középkori fal az Erdélyi bástyáig. Ez a fal a 15. század elején épült a belső városfal elé. A belső, 13. századi városfalat több helyen sikerült megtalálni.

A Táncsics utca 7-es telken nem volt olyan szerencsénk, hogy a korai városfalat is megtaláljuk, azonban a terepalakulat itt is teljesen azonos azzal, amit a más helyeken megfigyeltünk. Az újkori palotát is keresztülszelő kelet-nyugati metszetünk mutatja (11. kép) a terület enyhe lejtését az utca legmagasabb pontjától egy sziklaperemig, amelyet itt a barokk épület keleti homlokzata előtt találunk meg. Ezen a peremen épült fel általában a budai első városfal a 13. században. Minden bizonnyal ezen a helyen is így történt, csak hogy itt a barokk palota alapfala miatt elbontották. A sziklaperem felszínén azonban észleltem habarcsnyomokat. Ettől a peremtől kezdve itt is — mint minden más helyen — erősebb lejtőben folytatódik a hegyoldal, és a második városfal már ezen a lejtőn épült fel. A két városfal közének, az ún. „Zwinger”-nek a szintjét erős feltöltéssel alakították ki. A külső városfal belső oldalán a zokli magassága a belső városfal szintjével egyező. A lejtő feltöltéséhez használt törmelékben rétegtől függetlenül egységesen vegyeskorú leletanyag volt: a 13—15. századig terjedő korú egészen apróra tört cseréptöredékekkel, amelyből egyetlen tárgyat sem lehetett kiegészíteni. Valószínűleg maga a szemét is másodlagosan került ide feltöltéshez. Az árok metszete ugyan színes rétegződést mutatott, de régészetileg értéktelen, a helyre nem jellemző volt. Amikor a terület megsüppedt, akkor feltöltését időről időre meg kellett újítani, ezért a felső rétegek leletanyaga török és török utáni időkből származott.

A későközépkori városfal középkori falszövevényében a Táncsics utca 5-ös telek és a 7-es telek déli oldala irányában látható egy kijavított szakasz. Néhány évvel korábban, a domonkos kolostornál ásatásom alkalmával megtaláltam azoknak a belvéseknek nyomát és az okozott károkat, amelyek 1530-ban Roggendorf ostroma miatt keletkeztek.²¹ A nyomok tökéletesen igazolták Szerémi Györgynek, II. Lajos házikáplánjának emlékirataiban

12. kép. Kutna Hora város helyszínrajza a pénzverőházzal. A középkori pénzverőház épületei: I. = torony; II. = A király háza 1300-ból; III–IV. = toldaléképületek a 16. század elejéről; V. = tanácsház; VI. = olvasztó kohó; VII. = pénzverő mester háza; VIII. = pénzverő műhelyek a 14. századból

Abb. 12. Situationsplan der Stadt Kutna Hora mit dem Münzhaus: I. = Turm; II. = Das Haus des Königs aus dem Jahre 1300; III–IV. = Zugebäude aus dem Beginn des 16. Jhs; V. = Rathaus; VI. = Schmelzhütte; VII. = Haus des Prägeisters; VIII. = Prägewerkstätten aus dem 14. Jh.

olvasható szavait. Ez a tapasztalat indokolja, hogy most ismét Szerémi szövegére támaszkodjam.²² Íme ezt írta:

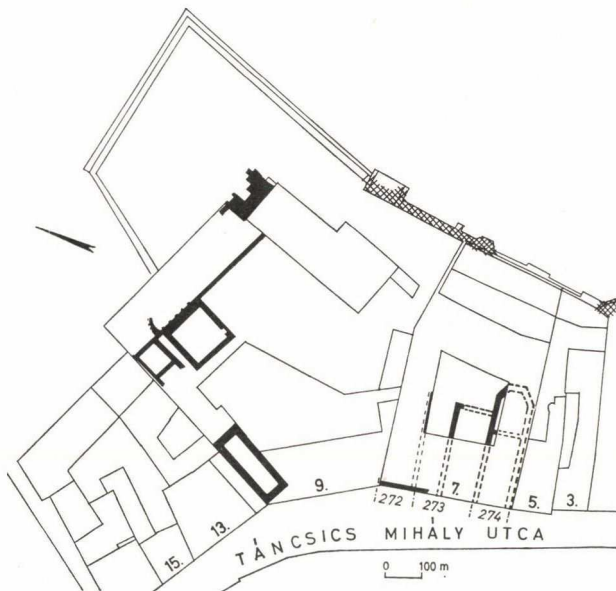
„A budai várfalat Országh Ferenc háza felé földig lerombolták, de a tornyot sohasem tudták szétrombolni gépekkel, olyan erős volt.” Később: „Harmadszorra már a végén nagyon sok páncélos jött rohamra a Duna folyó felől, igen sok hadi nép. Kezdett a német párt a város falára rohanni négy helyen, mégpedig Országh palotája felől, másodsor a Szent Miklós kolostor felől, harmadszor a Boldogságos Szűz Mária templom felől, s

²¹ Gyürky, K. H., Das mittelalterliche Dominikanerkloster in Buda (Bp. 1981) 15.

²² Szerémi Gy., II. Lajos és János királyok házi-

káplánja emlékirata Magyarország romlásáról 1484—1534. M. Történeti Emlékek II. Oszt. Írók I. LXXXII. 289.

13. kép. A Tánacsics utca 7. és 9. számú telkek és környékük modern helyszínrajza az elvégzett régészeti kutatásoknál feltárt középkori épületmaradványokkal
 Abb. 13. Moderner Situationsplan der Grundstücke unter Tánacsics Mihály-Gasse Nr. 7 und 9 und ihrer Umgebung mit den anlässlich der archäologischen Forschungen erschlossenen mittelalterlichen Gebäuderesten

negyedszer a budai várnak Szent Gellért-hévízei felől. Máshol: „Ahol Szent Péter vértanú parokiális temploma volt, a zsidók felől tíz ágyút állítottak fel.”

A városfalat tehát belövés érte a Szent Márton kápolna mögött. (13. kép). Ez is érv, amely a Tánacsics utca 7. szám alatt álló „magna curia”-nak az Országh Ferenc házával való azonossága mellett szól. Mint ismeretes, Országh Mihály Mátyás királytól kapta a palotát, amely korábban a Cilleieké volt.²³ Az „erős torony” kifejezés alatt a szomszédos Tánacsics utca 9-es telken feltárt hatalmas kaputornyot kell érteni. Feltehetően ez a torony magasodik a házak tetői fölé Budának 1541-ből E. Schön-től származó látképén is.

*

A Tánacsics utca 7. számú telken végzett régészeti kutatás egyértelműen igazolta, hogy a „magna curia” a maga helyén nem az első építési periódus. Rétegvizsgálatai szerint nem lehet korábbi, mint a 14. század eleje, és ezért teljesen megfelel az oklevelekben is megfogalmazott tényállásnak, miszerint Károly Róbert építtette. Környezetében ugyan található nála korábbi épület is, mint például a 272-es telken álló ház és a palota kápolnája

²³ Mátyás király 1458–82 között megerősítette guthi Országh Mihályt néhai Cillei Ulrik házának birtoklásában. Esztergomi főszékesegyházi kv. Gosztonyi-formuláskönyv CLXVI. FOM. (Pataki I. 9. jegyzet.)

²⁴ Perger, R., Die Grundherren im mittelalterlichen

alatti maradványok, amelyek azonban teljes mértékben illeszkednek a 13. századi polgári település utca-telek rendszerébe.

A „magna curia” sokat idézett története tehát erre az épületre vonatkoztatható. Károly Róbert építtette, Nagy Lajos a pálosoknak adományozta, ezek elcsesérték Cillei Hermannal. Cilleitől Mátyás király vette el, és guti Országh Mihálynak adományozta.

A „magna curiát” a „Kammerhoffal” még a 15. század elején azonosították. Erre bizonyosságul szolgálnak az oklevelek. Kérdés azonban, hogy a „Kammerhof” alatt egyetlen épületet, vagy egy épületcsoportot kell-e érteni? Amennyiben a kifejezés pontos fordítását vesszük figyelembe, akkor az „kamara udvar” jelent, nem pedig „kamara házat”. Az előbbi kifejezésnek pedig a középkorban konkrét tartalma is volt, nem csak átvitt értelemben használták, mint például a „királyi udvar” kifejezést. A konkrét tartalom alatt bizonyos építési módot, egy telek beépítését értem. Egy nagyobb méretű udvar, amelyet több, különböző rendeltetésű, de azonos tulajdonban levő épület fog közre. Mindegyik erre az udvarra nyílik, s ezért az udvar és a körülvevő épületek zárt egységet képeznek olyannyira, hogy csak egyetlen — esetleg különlegesen védett — bejáraton keresztül megközelíthetők.

Középkori városok telekjegyzékeiben, városi levéltárak aktáiban, sőt még 18. századi városalaprajzokon is gyakran található utalás vagy ábrázolás ilyen beépítési formára: nagyobb ingatlanon egy nagy közös udvar körül több különböző épület áll abból a célból, hogy pénzverdének, vám- illetve adóhivatalnak, vagy egy birtok igazgatási központjának adjon helyet.

A „Kammerhof” kifejezés megtalálható például Bécsben is. Egy vagy több ház állott itt a herceg tulajdonában levő telkeken. 1255–82 között Kuno „Münzmeister” itt lakott, és 1280 körül itt volt a pénzverés. A körülbelüli helyét ismerik. A pénzverés ugyan 1280 után elköltözött innen a régi hercegi palotába, miután a Hofburg elkészült, és a herceg udvartartása oda átköltözött. A név azonban még hosszú ideig megőrizte az emléket. 1388-ban is mint „der alte Kammerhof”-ot emlegették.²⁴

A kifejezés építészeti értelmezését ismét régészeti kutatások világítják meg. Bécsben a közelmúltban tárták fel az ún. „Berghof”-ot. Ez a római táborfalon belül levő óváros egyik legkorábbi objektuma: római falak felhasználásával a korai középkorban épült szőlőbirtok-igazgatási központ volt. Egy nagyobb közös udvar körül épült különböző épületek zárt csoportja egyetlen szűk, szinte erődített bejáratral.²⁵

Wien. Jb. des Vereines f. Gesch. der Stadt Wien 23–25 (1967–69) 67.

²⁵ Ladenbauer-Orel, H., Archäologische Stadtkernforschung in Wien. Jb. des Vereines f. Gesch. der Stadt Wien. 21–22 (1965–66) 7–66.

1394-ben szó van ugyancsak Bécsben az ún. „Kölnerhof”-ról, amely egy kölni kereskedőközöség birtokában volt. Szó van még számos ilyen vagy olyan „udvarról”, és ezek az elnevezések még Bécs 18. századi térképén is olvashatók olyan épületeknél, amelyek körülépített, udvaros tömbök, és — ha felépítményeikben ma már nem is — de alaprajzukban még mindig őrzik az eredeti beépítés emlékét.²⁶

A sorházaktól különböző, körülépített-udvaros telek megkülönböztetése elnevezésében a középkori Magyarországon sem ismeretlen. A legtöbb példát Pozsonyban találtam. Itt 1307-ben a szentkeresztzi (Heiligenkreuz) cisztercitaké volt a Szent Katalin udvar, ahol 1311-ben a Szent Katalin kápolna felépült. Több tulajdonostól vásárolták össze a telkeket, hogy maguknak alkalmi megszállóhelyet építsenek, midőn ügyeik intézésére a városban tartózkodniuk kellett. Ügyintézőjük lakott benne, aki eladásra szánt terményeiket itt raktározta el. Tehát a birtok kormányzásával kapcsolatos városi épületük volt. 1457-ben említi Pozsonyban az ún. „Zehenthof”-ot, azaz a püspöki tizedudvart és a „Dreissig hoff”-ot, a harmincasudvart. 1451-ben a régi fegyvertári udvarban gyűjtötték össze a városi szénát, és itt tartották a királyi konyhához tartozó ökröket. A felsorolást még folytathatnám.²⁷

Nem felejtkezhetünk el a mindenhol megtalálható „Pfarhof”-okról sem, amelyek magukban egyesítik a plébánosok és káplánok lakásait, a plébánia hivatalát, és feltehetően a hozzájuk tartozó gazdasági épületeket.

A csehországi Kutna Horán a királyi pénzverőhely neve: „Vlassky dvur”, azaz olasz udvar, az 1300-ban Itáliából hozott pénzverők műhelye. Az 1880-as években lebontották ugyan, de pontos dokumentáció készült róla. Ma az ennek alapján készült rekonstrukció áll. Ennek ellenére érdekes, mivel középkori pénzverőházak nem maradtak fenn. A munka nem folyamatosan ment, hanem időszakonként, és a pénzverés helyei gyakran változtak. Nem ritka az olyan eset, amikor egy helyen csak egyetlen egyszer vernek pénzt. Amikor a pénzverés elköltözött, az épületeket más célra használták fel, vagy lebontották. Nem tudjuk, hogy ezek az objektumok mindenhol egyformán egy bizonyos meghatározott épülettípust képviseltek-e, lehet-e egyről a többire is következtetni, vagy pedig minden helyen másként épültek. Mindenesetre a kutnahorai épületegyüttes egy példa. A városon kívül, mégis annak szoros közelségében épült. Eredetileg nem tudjuk, hogyan volt védve, de később a folyamatosan elkészülő épületszárnyak körülzárták az udvart oly módon, hogy valósággal önálló erődítés volt, amelyhez egyetlen szűk bejá-

rat vezetett. Az első időkben épült tornya is — feltehetően védelmét szolgálta. Tartozott hozzá egy 1300 körül épült királyi ház is, amelyben azonban király csak egyetlen alkalommal tartózkodott. A 16. század elején II. Ulászló oly nagy pénzhiányban szenvedett, hogy a pénzverésből származó jövedelméhez nyomban a munka befejezése után hozzá akart jutni. Máskor ugyanilyen időszakokban csak a király megbízottja lakta az épületet. A tornyon és a királyi házon kívül a pénzverő műhelyek, az olvasztó kohó, a pénzverő mester háza és egy tanácsház tartoztak az épületegyütteshez (12. kép).

A középkori Buda észak-keleti szegletében, ahol az utca vonala megtörik, az egymást zárt sorrendben követő telkek a városfal felé legyezőalakban szétnyílnak, ezáltal itt egy nagyobb térség, egy épületekkel körülzárt udvar alakulhatott ki. Ez sugallja a gondolatot, hogy itt a sorházak között egy másféle beépítési mód, az udvaros beépítés alakult ki. Mellékelt helyszínrajzunkon (13. kép) valamennyi ezen a környéken folytatott ásítás eredményét, az itt feltárt középkori épületeket együtt ábrázoltuk. Nem kívánjuk azonban olvasóinkat félrevezetni, ezért megjegyezzük a következőket:

A feltárás sehol sem volt teljes, hanem csak részleges. Mélységben pedig különösen nem terjedt ki valamennyi periódusra. Ezért a helyszínrajzot sem lehet 13., 14., 15. századi állapotok szerint szétbontani. Még az 1687. évi helyszínrajzon látható beépítés sem nyert igazolást. Tény, hogy a későközépkori udvar vagy tér kövezett szintjét elég nagy területen megtalálták. Sajnos a Tánácsics utca 7. számú telekről nyert részletes, periodizált beépítési ismereteinket nem tudjuk a szomszédos telek azonos korú építkezéseivel összehasonlítani.

A „Kammerhof” tehát — véleményünk szerint — „kamara-udvart” jelöl, azaz egy nagy kiterjedésű, de azonos tulajdonos birtokában levő telket, amelyen több, különböző korban létesült épület állhatott, és amelyhez már utolsóknak csatlakozott a Róbert Károly által építtetett városi ház is, tulajdonosaiktól megszerzett, korábban már lakott városi telkeken.

Nem kizárt, hogy ez az objektum IV. Béla korának első pénzverő helye volt, de ez jelenleg a feltárások mai állása mellett még csak feltételezés, mert régészetileg még nem igazolható. A Tánácsics Mihály utca 7. szám alatt végzett ásítások csupán a Károly Róbert által épített „magna curia” helyzetére és építési korára adtak választ.

H. Gyürky Katalin

²⁶ *Perger, R.*, Die Grundherren im Mittelalterlichen Wien, II. i. h. 21—22 (1965—66) 67 —.

²⁷ *Ortvay T.*, Pozsony város története II/1. (Pozsony 1895) 27, 31., 38—39.

²⁸ *Branis, J.*, Der Wälsche Hof in Kutttenberg. MCC XVIII (1892) 206.

Auszug

In Buda, im Gebiet der Burg, auf dem Baugrund unter Táncsics Mihály-Gasse Nr. 7 sind die Reste eines Palastes und seiner Kapelle ans Tageslicht gekommen. Den Urkunden nach hat den Palast in den ersten Jahren des 14. Jhs König Karl Robert von Anjou bauen lassen und daneben wurde von seiner Gattin, der Königin Elisabeth bis 1349 die dem Hl. Martin geweihte Kapelle errichtet. Die Reste sind ausschließlich unter dem Niveau des stehenden Palastes zum Vorschein gekommen. Den Palast ließ die Grafenfamilie Erdődy bis zum Jahre 1750 erbauen und gleichzeitig wurden die mittelalterlichen Gebäude völlig abgerissen. Aus den gemeißelten Bau-resten der Kapelle sind bloß zwei Konsolen an Ort und Stelle geblieben. Nach der Erschließung identifizierten wir die Darstellung der Kapelle mit der von Sámuel Mikoviny zwischen 1731—37 gemachten Ansicht von Buda. Die Erschließung bestätigte die mittelalterliche

Grundstückverteilung, die der Situationsplan von Buda aus dem Jahre 1687 noch dargestellt hat.

Der königliche Palast und die Kapelle wurden an zwei mittelalterlichen Grundstücken erbaut. Nach Norden zu ist auch der südliche Mauerrest des am nächsten Grundstück errichteten Gebäudes zum Vorschein gekommen. Bei der Erschließung konnten Gebäude von verschiedenem Alter auf Grund ihrer Niveaueverhältnisse auseinandergelassen werden. Aus diesen ging eindeutig hervor, daß der Palast neben die aus dem 13. Jh. stammenden Gebäude nach ihrem Abriß in der den Urkunden entsprechenden Zeit, also zu Beginn des 14. Jhs errichtet wurde. Grundriß und Größe der Kapelle entsprechen ihrem Zeitalter. Ihr steht die St. Katharina-Kirche in Pozsony am nächsten.

K. H. Gyürky